

Het Ene en het Andere

MARC RUYTERS, 2007

(Tekst monografie “Johan Clarysse – Werken 1994 - 1997”, uitgeverij Ludion)

‘Is evil of great importance to the good?’, zo luidt een tekst op een van de schilderijen van Johan Clarysse: het kan gerust omschreven worden als een sleutelzin in zijn oeuvre. Niet dat Clarysse enige moralistische intenties moeten toegedicht worden (al is zijn opleiding als filosoof onmiskenbaar belangrijk binnen zijn werk), maar de kunstenaar plaatst graag, en misschien wel met een onmiskenbare obsessie, dingen en begrippen tegenover elkaar. Goed versus kwaad dus, maar ook figuratie versus monochromie (zeker in zijn vroeger werk), beeld versus tekst, film versus schilderij, montage versus still, kleur versus zwartwit enzovoorts. Het gaat daarbij natuurlijk over veel meer dan een ‘tegenover elkaar plaatsen’ of een juxtapositie, het gaat over het in elkaar haken, elkaar wederzijds beïnvloeden, aantrekken, afstoten, ja zelfs elkaar opheffen. Natuurlijk is ‘het kwade’ van groot belang voor ‘het goede’, want zonder het ene zouden we het andere niet kennen. Dat is het fundamentele in het werk van Johan Clarysse: het Ene en het Andere bestaat niet, er is altijd ook het Andere, dat net zo goed het Ware kan zijn.

Clarysse stelt graag vragen over ‘het statuut van het beeld’: wat is de betekenis van een beeld, wat doet het met de kijker? En wat doet de kijker met het beeld? Of wat doet de kunstenaar met het beeld en vice versa? En waar ontmoeten de blik van de kunstenaar en die van de kijker elkaar, als ze elkaar al ontmoeten? Kortom: wat doet het Ene met het Andere? Het is die vraag die hij tekenend en schilderend onderzoekt en waarop nooit een definitief antwoord komt. Elke tekening, elk doek is één welbepaald antwoord, vanuit een bepaalde gedachtesprong of gezichtshoek, men zou toepasselijk kunnen zeggen: vanuit een bepaald camerastandpunt, dat bij de volgende scène weer helemaal anders zal zijn.

Enkele jaren terug zette Johan Clarysse een afficheproject op in het Roeselaarse stadsbeeld. Het geschilderde hoofd van een woedende jongeman en dat van een woedende jonge vrouw werden afgedrukt op een duizendtal affiches die overal verspreid werden, soms samen, vaak apart. Het leek op

een verkiezings- of een reclamecampagne, maar dan met een storend, ongemakkelijk beeld van twee boze jongelui. Over hun gezicht werd ook nog eens 'Joh.7' (de man) en 'Matt. 5' (de vrouw) geschilderd, een verwijzing naar Bijbellezen. Maar het zouden net zo goed nietszeggende slogans kunnen zijn, want Clarysse gebruikte dezelfde beeldstrategieën als de reclamewereld, om die tegelijk te doorprikken. Reclame als glijmiddel, een schilderij als een weerbarstig beeld.

Iets gelijkaardigs zie je in het kunstproject 'art d'O'. In een notelaar hangen een honderdtal foto's van acht jongeren; zon, regen en wind hebben vrij spel. Op elke foto staat een woord: ofwel verwijst het naar de gemoedstoestand of een karaktereigenschap van de adolescent, zoals 'angstig', 'avontuurlijk', 'gemoedelijk', opgewonden... (de gelaatsuitdrukking komt overigens niet overeen met het woord), ofwel verwijst het naar een medicatie in de psychiatrische sector: anafranil, aurorix, frenatil, xanax... . Het levert een werk vol spanning en associaties op: zijn dit portretten van jongeren met psychische problemen? Of wordt hier net een spel gespeeld tussen beeld en taal? Wil de kunstenaar ons associatievermogen manipuleren? Wie is hier de Ik, wie de Andere?

In de reeks 'Handelingen' zet Clarysse dat spel schilderkunstig verder. Hier zien we beelden die uit films afkomstig lijken (wat in vele gevallen zo is), stills met een al dan niet dramatische handeling van de personages, waar dan het woord 'Handelingen' over geschilderd is. Welke 'Handelingen'? Die uit de Bijbel? Het zou kunnen, maar men kan ze niet altijd terugvinden, want vaak staat er slechts één cijfer bij. Het 'statuut' van deze beelden is bewust onduidelijk, de kunstenaar laat de interpretatie vrijelijk open, met de wetenschap dat geen enkele interpretatie de enige ware is. Hetzelfde met de schilderijen uit de reeks 'Alle Lust will Ewigkeit', waar leesbare zinnen over de beelden heen geschilderd zijn. Het zijn vaak vragen: soms vragen die de kunstenaar zichzelf stelt, soms fragmenten uit songteksten (van Frank Zappa bijvoorbeeld), soms afkomstig uit de 'Lastige vragen' van Max Frisch. Die vragen hebben op het eerste gezicht niets met het (film)beeld te maken, maar toch ga je onvermijdelijk verbanden zoeken. Terwijl het in se vragen zijn die net over dat essentiële element in Clarysses oeuvre gaan: de relatie tussen het Ene en het Andere. "Are shadow and substance identical?" "Does reality equal appearance?" De vorm en zijn schaduw, realiteit en schijn: zijn ze gelijkwaardig? In de schilderijen zeker wel, net daar speelt Clarysse met de hiërarchie van beelden en tekst. Vele beelden verwijzen naar films van Alfred Hitchcock en Wong Kar-wai, net regisseurs die in hun oeuvre ook altijd met de dubbelheid van het beeld geëxperimenteerd hebben.

De reeks 'Ecce Homo – Is evil of great importance for the good?' is ontstaan door de ervaringen die de kunstenaar voorjaar 2006 had in het Semana Santa-gebeuren in Zuid-Spanje. De beelden van de traditionele processie zijn geschilderd alsof de kunstenaar een 'shoot' van het hele gebeuren heeft gemaakt. We zien de processie, de loodzware, kunstig uitgesneden houten draagplatforms (soms ware kathedralen), de lijdende Christusfiguur, de vrouwen met de mantilla, de processieklederen... . Onmiskenbaar zit hier weer die typische Clarysse-dichotomie in vervat: deze werken verwijzen naar de religiositeit, het problematische van het geloof en zijn uiterlijke tekenen, maar tegelijk ook naar pijn en geweld: sommige beelden lijken te verwijzen naar het Ku Klux Klan-gebeuren in het Zuiden van de Verenigde Staten. Dat effect wordt nog versterkt door de kleine portretten van vier zwarte kinderen, vermoord in 1968 door een lid van de Ku Klux Klan. En zo komen we uiteindelijk bij de bottom line van de schilderkunst van Johan Clarysse: dit werk toont niét zomaar wat je ziet, het reikt verbanden en allusies aan waarmee de kijker zelf de film van beelden Kan/mag/moet (re)construeren. De typische vlakke schilderstijl van Clarysse, gecombineerd met het valse kleurgebruik versterkt nog het effect dat je met deze 'voor'beelden zelf aan de slag moet. Net als de twee-, drie- of meerluiken die ook geregeld opduiken, als stukjes van een puzzel.

Clarysse stelt intrigerende vragen, verleidt de kijker om zelf actief om te gaan met 'het statuut van het beeld. Precies daar ontmoeten kunstenaar en kijker elkaar, elk met hun eigen verhaal, dat nooit het Ene en het Ware is, maar het Ene en het Andere.